

Mielenosoitus eurooppalaisessa Suomessa

Oikeusdogmaattista tutkimusta mielenosoituksista oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen näkökulmasta

Alvar Helkkula

6/2022

TIIVISTELMÄ

Alvar Helkkula: Mielenosoitus eurooppalaisessa Suomessa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Yliopettaja Pekka Björk

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Opinnäytetyö käsittelee oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen vaikutuksia poliisin laintulkintaan mielenosoituksissa. Tutkimuksessa käytetään oikeusdogmaattista, eli lainopillista tutkimusmenetelmää, joka tutkii voimassa olevan oikeuden sisältöä.

Eurooppalaistumisella tarkoitetaan eurooppalaistason oikeuslähteiden merkityksen kasvua, joka osaltaan on ajanut Suomen oikeusjärjestyksen valtiosääntöistymistä. Valtiosääntöistymisellä ymmärretään oikeusjärjestelmän perus- ja ihmisoikeudellistumista. Nämä ilmiöt ovat olleet oikeuselämän trendejä 1990-luvulta alkaen Suomen liityttyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen, joka turvaa eurooppalaisten perus- ja ihmisoikeudet.

Kokoontumis- ja sananvapaus muodostavat yhdessä mielenosoitusvapauden. Mainittujen kehitysuuntien myötä poliisin rooli mielenosoituksissa on muuttunut. Poliisin velvollisuutena on lähtökohdaisesti turvata rauhanomaisen mielenosoituksen toteutuminen ja edistää mielenosoitusvapautta.

Ihmisoikeussopimuksen ja mielenosoitusvapauden toteutumista valvoo ylikansallisella tasolla Euroopan ihmisoikeustuomioistuin EIT. EIT:n ratkaisut ovat muun eurooppaoikeuden tavoin etusijaisia kansalliseen oikeuteen nähden. Nämä eivät kuitenkaan ole ristiriidassa, vaan sidoksissa toisiinsa. Poliisiviranomaisellakin on velvollisuus olla oma-aloitteisesti tulkitsematta lakia ristiriitaisesti eurooppaoikeuden kanssa.

Sivumäärä: 26

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Kesäkuu 2022

Avainsanat: Mielenosoitukset, eurooppalaistuminen, poliisi, oikeusvaltio, perusoikeudet, periaatteet

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Johdatus aiheeseen	2
1.2 Tutkimuskysymykset	2
1.3 Tutkimusmenetelmä	3
1.4 Aiemmat tutkimukset	4
1.5 Työn rakenne	4
2 TIETOPERUSTA	5
2.1 Työn rajaus	5
3 EUROOPPALAISTUMINEN JA VALTIOSÄÄNTÖISTYMINEN	5
3.1 Eurooppalaistuminen	8
3.2 Valtiosääntöistytminen	9
3.3 Oikeusvaltio	10
3.4 Soft-law	11
4 PERUS- JA IHMISOIKEUKSISTA	12
4.1 Perusoikeuksien rajoitusoppi	13
4.2 Perus- ja ihmisoikeusvastarinta	14
4.3 Euroopan ihmisoikeussopimus	15
4.4 Kansalaistottelemattomuus	15
4.5 Mielenosoitus	16
4.6 Rauhanomaisuus	18
5 POLIISI MIELENOSOITUKSESSA	20
5.1 Turvaamis- ja edistämisvelvollisuus	20
5.2 Wienin yleissopimukset SopS 4/1970 ja SopS 50/1980	21
5.3 Pidättämisestä ilmoittaminen	21
5.4 Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen	22
5.5 EIT:n Suomea koskeva ratkaisu PENTIKÄINEN V. SUOMI 11882/10	23
6 TULOKSET	25
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	26
8 POHDINTA	27
LÄHTEET	29

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä poliisia velvoittavia ylikansallisia ja kansallisia normeja on, sekä miten ne suhteutuvat toisiinsa. Tämän valossa tutkitaan, mitä työkaluja laki antaa poliisille tarpeen mukaan puuttua mielenosoituksiin ja muihin kokoontumisiin. Olennaista tutkimuksessa on se, missä tapauksissa ja millä perusteilla poliisi rajoittaa, keskeyttää tai turvaa kokoontumisia.

Viimeaikaisina trendeinä lainopissa ovat olleet oikeuden eurooppalaistuminen ja ihmisoikeudellistuminen (Hirvonen 2011, 41). Oikeusjärjestyksen eurooppalaistuminen on ymmärretty Suomen muuttumiseksi oikeudellisesti tavalliseksi länsieurooppalaiseksi maaksi (Jääskinen 2001, 1).

Siinä missä oikeusjärjestys eurooppalaistuu, kulkee turvallisuusviranomaisen sen osana samaan suuntaan. Eritoten nyky maailman poliittisessa ilmastossa, jossa toistuvat kysymykset koskien länsimaisuutta, ihmisoikeuksia, sananvapautta ja turvallisuuspolitiikkaa. Jäsenvaltioiden kaikilla tuomioistuimilla ja nykyisin myös viranomaisilla on velvollisuus oma-aloitteisesti olla soveltamatta EU-oikeuden kanssa ristiriidassa olevaa kansallista säännöstä riippumatta siitä, onko kansallinen säännös säädetty ennen vai jälkeen EU-säännöksen säätämisen (Määttä & Paso 2022, 58). Tästä syystä kirjoittaja on nähnyt tarpeellisenä nostaa tutkimuksen näkökannaksi eurooppalaistumisen ja EU-linjaa mukailevan poliisitoiminnan.

Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyvien säännösten kehittämisen kasvupohjaan on kuulunut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ja kansainväliset velvoitteet (HE 224/2010). Tämä ilmentää osaltaan poliisin toimintaa sääntelevien normien eurooppalaistumista oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen mukana. Mainittuja toimivaltuuksien käyttöön liittyviä säännöksiä ovat sellaiset lait kuten poliisilaki, esitutkintalaki ja pakkokeinolaki, jotka ovat kaikki tuoreeltaan käyneet läpi uudistuksen. Näiden lakien uudistaminen ruumiillistaa ihmisoikeusnäkökulmaa. Miten poliisin on mahdollista selviytyä pirstaloituneesta normikirjastosta ja velvollisuuksien viidakkosta?

1.2 Tutkimuskysymykset

Mielenosoitukset saadaan näyttämään hyvin erilaisilta riippuen katsojasta ja katsonnan näkökulmasta. Pääasiallisena tutkimuskysymyksenä pyritään selvittämään, miten mielenosoitukset näytetään poliisille eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen valossa? Tämän selvittämisen tu-

eksi tulee ymmärtää eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen vaikutusmekanismit poliisin päätöksentekoon. Sen vuoksi selvitetään, miten eurooppalaistuminen ja valtiosääntöistymisen näky ja tulisi näkyä poliisin toimintaa sääntelevässä oikeusnormistossa.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käytetään lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää. Lainopin tarkoitus on tutkia voimassa olevaa oikeutta. Lainopilla on perinteisesti ollut kaksi tehtävää: tulkinta ja systematisointi. Lainoppi on siis työkalu, jolla tuotetaan tietoa voimassa olevasta oikeudesta. (Hirvonen 2011, 21.)

Laintulkinnassa ei ole niinkään kyse siitä, mikä jonkin oikeusnormilauseen merkityssisältö on, vaan siitä, minkä merkityksen ratkaisija sille antaa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lakia tulkittaessa ratkaisijalle, eli tulkitsijalle, ei anneta oikeita vastauksia käteen, vaan hänelle annetaan työkaluja ratkaisun tekemiseen. Laki on aina subjektiivista.

Arvoperusteisella tulkinnalla lakia pyritään tulkitsemaan arvonäkökulmasta siten, että demokraattisen oikeusjärjestelmän arvot ohjaavat tulkintaa ja että ne toteutuisivat mahdollisimman hyvin (Hirvonen 2011, 40). Arvoperusteista tulkintaa sovelletaan ihmisoikeuksien näkökulmasta tulkitsemalla lakitekstiä ihmis- ja perusoikeuksia edistävällä tavalla. Tässä opinnäytetyössä käytetään nimenomaan perusoikeusmyönteistä tulkintaa. Perusoikeusmyönteisessä tulkinnassa on syytä painottaa yleisten oikeusperiaatteiden lisäksi myös lakikohtaisia periaatteita.

Tavoitteellisessa laintulkinnassa kiinnitetään huomiota sääntelyn päämääriin. Tavoitteellisen tulkinnan päämuodot ovat historiallistavoitteellinen tulkinta, joka perustuu lainsäätäjän alkuperäisen tarkoituksen selvittämiseen sekä teleologinen tulkinta, jossa oikeusjärjestelmän ja kulloinkin sovellettavan sääntelykokonaisuuden tavoitteet pyritään toteuttamaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Määttä & Paso 2022, 44)

Teleologisessa, eli tarkoituksiperäopillisessä tulkinnassa selvitetään tavoitteet, joihin normilla on pyritty. ”Teleologisessa tulkinnassa pyritään ensin selvittämään ne tavoitteet tai arvot, joita säännöksellä pyritään edistämään. Tämän jälkeen tutkitaan, miten säännöksen vaihtoehtoiset soveltamisratkaisut seurausvaikutuksineen toteuttaisivat sanottuja lainsäädännön takana olevia tavoitteita tai arvoja.” Tällaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi perustuslaki ja perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen. Kun tiedetään, mikä on ollut normin tarkoituksiperä, voidaan mahdolliset tulkinnat jaotella niin, että niistä voidaan eritellä parhaiten normin tavoitteita edistävä vaihtoehto. EU-oikeudessa on korostettu tarkoituksiperäopillista tulkintaa. Poliisi on julkisen vallan käyttäjä; sen tarkoitus on valvoa

lain toteutumista. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisi valvoo lainsäätäjän tahtoa ja edistää sen tavoitteita. (Hirvonen 2011, 40.)

1.4 Aiemmat tutkimukset

Poliisiammattikorkeakoulussa kokoontumisia on tutkittu jonkin verran. Muutoinkin sananvapaus on yleinen tutkimusaihe, niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Huomionarvoista on, että nämä tutkimukset ovat opinnäytetyötasoisia ja edustavat siten jokseenkin matalatasoista tiedettä. Oikeusjärjestyksen eurooppalaistumista ja valtiosääntöistymistä poliisin näkökulmasta ei ole erityisemmin tutkimuksissa huomioitu.

Alina Katajiston ja Jenni Laivosen Polamk-opinnäytetyö vuodelta 2022: *Kansalaistottelemattomuus poliisin tehtävänä* käsittelee Elokapinan ja poliisin välistä suhdetta. Case-tutkimuksena se keskittyy lähinnä kansalaistottelemattomuuteen Elokapinan kohdalla.

Jari Korkalaisen vuoden 2020 Polamk-opinnäytetyö: *Milloin poliisin tulee keskeyttää mielenosoitus?* selvittää millainen toiminta mielenosoituksessa katsotaan perusteeksi keskeyttää mielenosoitus. Korkalaisen lainopillinen tutkimus tarkastelee kokoontumislakia ja lainsäätäjän tavoitteita.

Samu Pehkonen on tutkinut Poliisin ja kansalaisten kohtaamisia. Hänen tutkimuksessaan käsitellään muun muassa aktivistinuorten ja poliisin yhteenottoja, sekä pohditaan mahdollisuuksia poliisin kohtaamisen opettamiseen kansalaisille. (Tampereen yliopisto, 2020)

1.5 Työn rakenne

Ensiksi selvitetään oleellisten käsitteiden, kuten eurooppalaistumisen, valtiosääntöistymisen, kansalaistottelemattomuuden, mielenosoituksen, oikeusperiaatteiden ja soft-law'n merkitystä. Sitten tarkastellaan kansallista, sekä ylikansallista lainsäädäntöä ja oikeusnormistoa käsittelevää oikeuskirjallisuutta. Tähän kuuluu myös Suomen kansainväliset sopimusveloitteet.

Eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen käytännön ilmentymistä havainnollistetaan valitsemalla kokoontumista sääntelevästä lainsäädännöstä joitakin mielenkiintoisia pykäläiä. Näitä pykäläiä tarkastellaan mainituin tulkintametoidein. Leipätekstin lopuksi käsitellään yhtä Suomea koskevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisua.

Tuloksissa ja johtopäätöksissä arvioidaan tutkimuksen lopputuloksia ja niiden merkitystä. Osiossa vastataan tutkimuskysymyksiin ja selvitetään, mikä jäi vielä epäselväksi. Pohdintaosiossa mietiskellään opinnäytetyöprosessia ja sen haasteita.

2 TIETOPERUSTA

Opinnäytetyöni tietoperusta koostuu aihepiirin kansallisesta lainsäädännöstä. Tällaisia ovat kokoon-tumislaki, poliisilaki, pakkokeinolaki, esitutkintalaki, rikoslaki ja perustuslaki. Eurooppalais- ja ihmis-oikeusnäkökulmaa tutkielmaan tuovat Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisut.

Tutkielmassa avataan soft-law'ta eli pehmeää oikeutta, lähinnä selvittämällä mitä sillä tarkoitetaan poliisin kannalta. Käytännössä tämä tapahtuu Poliisihallituksen määräyksien muodossa, mutta myös Euroopan Unionin asetusten, direktiivien ja muiden säännösten kautta. Tarkoituksellista metodia ilmentävät lakien esityöt eli hallituksen esitykset. Ihmisoikeusnäkökulmaa tuodaan käsittelemällä oikeusjärjestyksen valtiosääntöistymistä. Eurooppalaistumista sekä perus- ja ihmisoikeudellistumista niihin liittyvine käsitteineen selvitetään oikeuskirjallisuuden avulla.

2.1 Työn rajaus

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole käsitellä lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta tai vapauden menettämistä itsessään, vaan vain osana mielenosoitusta. Taktiset ja tekniset menetelmät on rajattu ulkopuolelle, joskin niiden lainopillista puolta käsitellään tarvittaessa.

Kokoontumisia käsitellään mielenosoitusten kautta ja tässä opinnäytetyössä kokoontumisella tulee ymmärtää tarkoitettavan juuri sen luontoisia tapauksia. Mielenosoituksia koskevaa kansallista lainsäädäntöä käsitellään ylikansallisen säädännön valossa. Avainasiana on siis ylikansallinen oikeusnormisto ja sen vaikutus suomalaisen poliisiorganisaation päätöksentekoon.

Työssä ei tulla käsittelemään rajat ylittävää viranomaisyhteistyötä. Eurooppalaistumista havainnollistetaan nimenomaan ihmisoikeussopimuksen ja EU:n arvojen avulla. Tarkoitus on havainnollistaa oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen vaikutuksia poliisiin ja mielenosoituksiin, ei tarkastella poliisin taktisia yhteistyömenetelmiä. Suomen EU-politiikka rajataan niin ikään työn ulkopuolelle.

3 EUROOPPALAISTUMINEN JA VALTIOSÄÄNTÖISTYMINEN

Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen ja perustuslain uudistumisen myötä yleisten oikeuseriaatteiden merkitys on kasvanut suhteessa yksityiskohtaisille oikeussäännöille. Tämän seurauksena oikeudellisessa keskustelussa painottuu entistä enemmän arvot ja niiden välinen punninta. (Letto-Vanamo 2020, 8.)

Tämä eurooppalainen suuntaus ilmentää oikeusjärjestyksen perusoikeudellistumista. Poliisillekaan ei riitä lakipykälän sisäistäminen ja sokea soveltaminen, vaan siltä edellytetään oikeuseriaatteiden

punnintaa ja niiden soveltamista ratkaisuja tehdessään. Poliisin tulee siis toiminnallaan pyrkiä edistämään oikeusjärjestyksen keskeisiä arvoja ja tavoitteita. Poliisin pitäisi työssään edistää Euroopan unioninkin perusarvoja, joita ovat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo ja oikeusvaltio.

Oikeusperiaatteilla on ollut kansainvälisessä- ja eurooppaoikeudessa keskeinen asema jo pidemmän aikaa. Viime aikoina oikeusperiaatteiden oikeuslähdeopillinen merkitys on entisestään kasvanut myös kansallisella tasolla. Oikeusperiaatteita onkin syytä noudattaa tehtäessä päätöksiä viranomaisessa. (Määttä & Paso 2022, 24.)

Oikeuden voidaan ymmärtää jakautuvan kolmeen tasoon: pintatason säädöksiin, keskitason oikeuskulttuuriin ja syvätasoon, muun muassa oikeussubjektin käsitteeseen. Tasokohtaisesti oikeus muuttuu eri nopeudella: pintatasolla nopeimmin ja syvätasolla hitaimmin. Oikeusperiaatteilla on siis oikeussääntöjä pysyvämpi luonne. Tässä voisi nähdä olevan yksi keino poliisille pysyä oikeudellisen kehityksen vauhdissa. Kun toimeenpanevalla tasolla on hyvä ymmärrys esimerkiksi hitaasti muuttuvasta oikeuskulttuurista, auttaa se reaktiivisuudessa pintatason oikeuden muutoksiin. On helpompaa sopeutua suuriinkin lainsäädännöllisiin muutoksiin, kun organisaation ruohonjuuritason oikeudellinen ymmärrys perustuu vankkaan, syvään juurtuvaan oikeudelliseen traditioon suhtautumiseen ja sen kehitykseen.

Kuten mainittu, poliisin tulee edistää niin suomalaisen oikeusjärjestyksen kuin Euroopan unionin ja oikeusyhteisönkin tavoitteita ja arvoja. Nämä arvot täsmentyvät oikeudellisessa mielessä normatiivisiksi ja vakiintuneiksi oikeusperiaatteiksi tai oikeussäännöiksi oikeudellisessa yhteisössä. Säännöt eroavat oikeusperiaatteista yleisyysasteeltaan, arvoisällöltään ja syntyavaltaan. Oikeusperiaatteet ohjaavat ihmisiä, eli siis myös poliisia yleisemmällä tasolla kuin yksityiskohtaisemmat oikeussäännöt. Periaatteet ohjaavat myös useampia samanaikaisia toimia ja antavat näissä toimissa lakia soveltavalle poliisille yleisen suunnan päätöksentekoon. Poliisin voi olla hyvä ajatella mielenosoitustakin ensikädessä periaatteelliselta kannalta ja hakea tästä yleisen tason toimintaa ohjaavasta pintaa syvemmästä oikeudesta suunta etenemiselleen kiperissäkin tehtävissä.

Oikeusperiaatteiden ollessa kirjattuna sisään lakiin, ovat ne oikeuslähdeopillisesti vahvasti velvoittavia ja siten myös poliisin toimintaa sitovia. Tästä ovat esimerkkinä poliisin toimintaa ohjaavien lakien sisään kirjatut periaatteet, kuten useissa laeissa oleva suhteellisuusperiaate. Myös vaikka oikeusperiaate ei olisikaan itsessään oikeussäännös, vaikuttaa se periaatteena silti taustalla. Esimerkkinä tällaisesta mainittakoon luottamuksensuojaperiaate, joka ohjaa poliisin ratkaisujen ennalta-arvattavuutta. Myös pykälämuotoisella oikeussäännöksellä voi olla periaatteellista merkitystä sen normatiivisen merkityksen lisäksi. Tästä voidaan pitää esimerkkinä pakkokeinolain 2 luvun 6 §:n kohtuuttoman pidättämisen kieltoa:

”Ketään ei saa pidättää, jos pidättäminen olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi.”

Sen lisäksi, että kohtuuttoman pidättämisen kieltö on pakkokeinolakiin kuuluva oikeussäännös, voidaan se nähdä myös välittömästi pidättämiseen vaikuttavana periaatteena (HE 222/2010). Lain esitöiden mukaan pidättäminen voi olla kohtuutonta asian laadun vuoksi esimerkiksi, kun rikoksesta mitä ilmeisimmin on odotettavissa vain sakkorangaistus, vaikka rangaistusasteikon perusteella pidättäminen olisikin mahdollista (HE 14/1985 vp). Tämän valossa voidaan ajatella, ettei pidättäminen olisi lain mukaan kohtuullista ja hyväksyttävää, vaikka pidättämisen edellytykset täyttyisivätkin.

Lain esitöissä huomioidaan pidättämisen mahdolliset haittavaikutukset erityisesti nuoreen henkilöön todeten, että alle 18-vuotiaan epäillyn pidättämistä on syytä välttää. Tilanteesta, jossa nuoren pidättäminen tulisi kyseeseen, annetaan esimerkkinä jengien laajat rikossarjat ja niiden peittämisvaara. Näin ollen voidaan todeta, että rauhanomaisessa mielenosoituksessa, vaikka laitton olisikin, alle 18-vuotiaan pidättäminen ei tulisi kyseeseen.

Myös epäillyn korkea ikä voi tehdä pidättämisen kohtuuttomaksi, samoin kuin sairaus, raskaus ja perheasiat (HE 14/1985 vp). Korkea ikä lienee helppo havaita, mutta sen vaikutuksia ja sairauksien vakavuutta tulisikin poliisin tulkita harkiten ja mieluiten jättää se terveydenhoidon ammattilaisille. Esimerkiksi Helsingissä tätä asiaa edesauttaa selviämishoitoaseman sijainti poliisin putkatilojen yhteydessä. Edellä mainittu osoittaa kohteen henkilökohtaisten olosuhteiden selvittämisen merkityksen kiinniottovaiheessa ja kiinniottopöytäkirjan laatimisen tarkkuuden tärkeyden.

Säännöksessä kohtuuttomuuteen mainitaan vaikuttavan pakkokeinon kohteen henkilökohtaiset olosuhteet. Kohteen itsensä lisäksi lain esitöissä huomioidaan myös perheasiat ja pakkokeinojen vaikutus muuhun hänelle läheiseen henkilöön. Esimerkkinä on nostettu esiin yksinhuoltajavanhempi, jonka huollossa oleva pieni lapsi jäisi ilman tarpeellista hoitoa vapaudenriiston takia. (HE 222/2010.)

Kiinniottoperusteita on erilaisia ja ne valikoituvat tarpeiden ja edellytysten mukaan tapauskohtaisesti. Tässä vaiheessa on kuitenkin syytä huomioida, että mielenosoitukset johtavat vain harvoin pidättämiseen. Useimmiten mielenosoitusten yhteydessä tehtävät kiinniotot perustuvat poliisilakiin ja ovat siis poliisilaki-, eli yjt- (yleinen järjestys ja turvallisuus) perusteisia. Pidättäminen taas tapahtuu pakkokeinolakiperusteisesti. Poliisin kotisivuillakin huomioidaan mielenosoitusten yhteydessä tapahtuvien kiinniottojen perusteista lähinnä poliisilain 2 luvun 10 §, eli kiinniotto rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi (Poliisi: Yleiset kokoukset ja mielenosoitukset, luettu 28.5.2022). Tämä ero on

tärkeä ymmärtää myös jatkossa käsiteltävien kiinniottoihin liittyvien sääntöjen ja periaatteiden yhteydessä.

Periaatteiden ja toimenpiteiden vaikutusten punninnalla on myös taktista merkitystä. Poliisilain 2 luvun 10 §:ssä kiinniottaminen rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi lausutaan:

”Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.”

Esimerkiksi Elokapinan tapauksessa Suomen pääkaupungin tieliikenteen katkaiseminen merkittävä kulkuväylillä voidaan nähdä huomattavana häiriönä yleiselle järjestykselle. Huomattavaa häiriötä voi todeta aiheutuvan myös liikenteelle pääväylillä.

Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Elokapina oli useaan kertaan ilmoittanut, etteivät he aio siirtyä ja lopettaa häiriön aiheuttamista ennen kuin heidän vaatimuksiinsa on vastattu. Tästä syystä voidaan pitää erittäin todennäköisenä, että paikalta poistaminen ei olisi ollut riittävä toimenpide yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Tähän pohjaa myös Helsingin Kaisaniemenkadulla lokakuussa tapahtunut välikohtaus, jolloin useiden riittämättömiksi osoittautuneiden paikalta poistamisten jälkeen poliisi turvautui poliisilain 2 luvun 9 §:n mukaiseen väkijoukon hajottamiseen voimakeinoin. Edellä mainitun pykälän mukaan poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai on esteenä liikenteelle. Poliisimiehellä on myös oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Sittemmin poliisi on katsonut vapauden menetyksen lievemmäksi haitaksi kuin voimakeinojen kohteeksi joutumisen. Näin ollen on päädytty poistumiskäskyn noudattamatta jättäneiden kiinniottoon paikalta poistamisen sijaan.

3.1 Eurooppalaistuminen

Eurooppalaistumisella voidaan tarkoittaa erilaisia Euroopan integraation oikeudellisia ilmentymiä. Eurooppalaistumista on kuvailtu muun muassa länsieurooppalaisen normaaliuden tavoitteluksi (Jääskinen 2001, 603). Eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen keskeinen sidos ilmenee uudistetussa perusoikeusjärjestelmässä, jota uudistettiin vuonna 1995 Euroopan ihmisoikeussopimusta mukailevaksi.

Suomalaisen oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen käännteentekevä vaihe on ollut Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyminen vuonna 1990. Sen oikeudellinen ja kulttuurinen merkitys Suomelle on ollut merkittävä. Se oli myös ensimmäinen vaihe siinä kehityksessä, joka vei Suomen oikeutta eurooppalaisemmaksi. Viisi vuotta tuon jälkeen Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen ja maassamme käynnistettiin perusoikeusuudistus, jonka myötä uusi perustuslaki tuli voimaan vuonna 2000. (Heinonen & Lavapuro 2012, 7.)

Euroopan unionin jäsenyyden vaikutukset ulottuvat laajalti yhteiskunnan eri osa-alueisiin. Toisaalta EU-jäsenyyttä ei ole nähty kansalaisten arkea mullistavana asiana, vaan kansallisen päätöksenteon puitteet antavana vaikuttimena. Perusoikeuksien merkitystä EU:ssa on edelleen kiihdyttänyt Euroopan unionin perusoikeuskirjan hyväksyminen vuonna 2000. Tuolloin vireillä ollut Euroopan unionin perustuslailliseen sopimukseen tähtäävä hanke nähtiin seuraava askeleena unionin valtiosääntöistymiskehityksessä.

3.2 Valtiosääntöistyminen

Rikosprosessin tulisi ilmentää sosiaalisia perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavia arvopäämääriä. Modernissa oikeus- ja hyvinvointivaltiossa perus- ja ihmisoikeuksien kehittymisen on nähty vaativan uudenlaisia oikeuksia ja korkeampia yhdenvertaisuusvaatimuksia myös lainkäytössä. Tätä kehitystä on kuvailtu prosessin sosiaalistumisena. Tässä yhteydessä lainkäytöllä tarkoitetaan lähinnä tuomioistuimia. Samat vaatimukset koskenevat kuitenkin myös poliisia osana rikosprosessia, sillä lainkäyttö on osa valtion *oikeudenhoitoa*, johon myös poliisitoimi kuuluu. Laajasti ymmärrettynä oikeuslaitokseen nähdään tuomioistuinten lisäksi kuuluvan muitakin tuomio- ja toimeenpanovaltaa käyttäviä elimiä. Poliisi kuuluu tähän jaotteluun ja se voidaan siten laajasti tarkasteltuna nähdä myös osana oikeuslaitosta (Jokela 2016, 53).

Teoksessaan *Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot* Antti Jokela kuvailee asiaa näin: ”Näkemykseni mukaan nimike ’prosessin sosiaalistuminen’, sen perustuslaillistumiseen ja kansainvälistymiseen liittyen, kuvaa monilta osin viime vuosikymmenien kehitystä tai kehityspyrkimystä prosessioikeuden alueella. Muita, kenties osuvampia nimikkeitä olisivat ’prosessin ihmisoikeudellistuminen’ ja ’prosessin humanistuminen’” (Jokela 2016, 36). Perus- ja ihmisoikeudellistuminen voidaan ymmärtää olevan tietoisin, demokraattisesti ja säädännäisoikeudellisesti toteutettuihin perustuslainmuutoksiin kuuluvaa.

Perustuslailla on jo pitkään ollut suomessa korkea symboliarvo. Sitä on suomalaisessa oikeuskulttuurissa pidetty korkeassa arvossa. Kuitenkin vielä 1990-luvulle asti se näytteli hyvin pientä käytän-

nön roolia. Oikeuslaitokset eivät juurikaan käyttäneet perustuslakia ja siihen kirjattuja perusoikeuksia ratkaisujensa punninnassa. Perusoikeuksilla oli varsinaista merkitystä lähinnä lainsäädäntövaiheessa muodollisista syistä. Perusoikeusjärjestelmää ei nähty tarkoituksensa mukaisena yksilön oikeuksia edistävänä tekijänä, vaan lähinnä lainsäädännön jarrumiehenä. Näin ollen perustuslain silloinen korkea symboliarvo voidaan nähdä ristiriitaisena sen todelliseen oikeudelliseen merkitykseen nähden. (Viljanen 2003, 444.)

Kuitenkin 1990-luvulta alkaen perustuslain asema oikeusjärjestyksessä on muuttunut ”*nopeasti ja murroksenomaisesti*”. Tämä murros sai alkunsa Euroopan ihmisoikeussopimukseen eli EIS:ään liittymisestä vuonna 1990. Perus- ja ihmisoikeusajattelu sai näin jalansijaa Suomen oikeuskulttuurissa. Kiihdyttävänä tekijänä Suomen oikeusjärjestyksessä oli EIS:n myötä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista valvova elin, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin eli EIT. EIT teoriassa pakotti Suomen ottamaan huomioon EIS:n ja muiden sopimusvelvoitteiden oikeuslähdeopillisen aseman suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön. (Viljanen 2003, 445.)

Perusoikeuksien merkityksen kasvu näkyy myös laillisuusvalvojien, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnassa. Perusoikeuksien kannalta oikeusasiamiehen asema on ratkaiseva, sillä hänellä kanslioineen on tärkeä rooli poliisin valvonnassa ja ohjaamisessa.

Edellä käsiteltyä kehitystä kuvataan oikeusjärjestyksen valtiosääntöistymisenä. Siinä missä perustuslailla oli taannoin vain pieni merkitys juridisessa päätöksenteossa, on se nykyään sen keskiössä.

3.3 Oikeusvaltio

Oikeusvaltioperiaate on yksi Euroopan unionin ydinarvoista ja -tavoitteista. Oikeusvaltion käsite voidaan ymmärtää eri yhteyksissä hieman eri tavalla. Sen ydin koostuu kuitenkin eri tulkinnoissakin hyvin samanlaisista tekijöistä. Oikeusvaltion käsitteen koostumus voidaan ymmärtää esimerkiksi seuraavilla kolmella tavalla:

Tolosen tulkinta:

1. Kaikki julkinen vallan käyttö on lainalaista.
2. Julkinen vallan käyttö voidaan saattaa oikeudelliseen kontrolliin tavalla tai toisella.
3. Julkinen valta takaa ja suojelee ns. ihmisoikeuksien (perusoikeuksien) toteutumista.

Jyrängin tulkinta:

1. Julkisen vallan tulee perustua lakiin.
2. Valtio organisoidaan perustuslailla, johon koko oikeusjärjestys palautetaan.

3. Yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista saadaan määrätä vain sellaisen elimen päätöksin, jonka asettamiseen kaikki voivat yhdenvertaisesti vaikuttaa, toisin sanoen eduskuntalailla.
4. Lakia soveltavat yksittäistapaukseen oikeussuojan antamisen tarkoituksessa riippumattomat, tuomioistuimiksi organisoidut viranomaiset. Jokaiselle taataan omassa asiassaan pääsy tuomioistuimeen.
5. Yksilön asemaa suojaavat kaikkia julkisia toimintoja sitovat perusoikeudet.

Hallbergin tulkinta:

1. Lainalaisuusperiaate
2. Vallanjako-oppi
3. Perus- ja ihmisoikeudet
4. Oikeusvaltio toiminnallisena kokonaisuutena

(Raitio 2017, 18)

Poliisille korostuu kaikissa näissä näkemyksissä toistuva laillisuusperiaate. Se ilmenee esimerkiksi perustuslain kansanvaltaisuutta ja oikeusvaltioperiaatetta käsittelevässä 2 §:ssä. Sen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Joseph Raz on avannut asian näin: ”Poliisin ja muiden rikoksia torjuvien viranomaisten harkintavallan ei tule johtaa oikeudenvastaisiin laintulkintoihin” (Raz 1979). Tähän tavoitteeseen päästään, kun poliisi käyttää harkinnassaan oikeusvaltion päämääriä edistävää tulkintaa, puntaroiden tapauksia oikeusperiaatteiden avulla.

Poliisivaltio-käsitettä on käytetty oikeusvaltio-käsitteen vastakohtana. Poliisivaltiossa *”viranomaisten toimivalta ei ole oikeusjärjestyksen tarkoin määräämää, vaan jossa niille uskotut laajat valtuudet toimia oman harkintansa mukaan avaavat mahdollisuuksia hallinnolliselle mielivallalle ja tekevät yksilön aseman epävarmaksi”* (Raitio 2017, 10).

3.4 Soft-law

Soft-law, eli 'pehmeä oikeus' on hieman epämääräinen oikeudellinen käsite, jolla tarkoitetaan valtio- tai unionivallan ja niiden toimielinten ja laitosten kuten poliisin (Poliisihallituksen) suosituksia, käyttäytymissääntöjä, määräyksiä ja ohjeita, joilla ohjataan ohjeiden alaisten toimijoiden käyttäytymistä. Se yhdistetään yhä enenevässä määrin EU-oikeuteen (Nieminen 2020, 1) ja soft-law-tyyppiin EU-aineistoihin vakiintuneesti viitataan sekä oikeuskirjallisuudessa että tuomioistuinikäytännössä (Määttä 2005, 370). Soft-law ei sinällään ole oikeudellisesti sitova lähde, mutta se voi olla oikeudellisesti merkittävä. Näin ollen soft-law sijoittuu oikeuslähdeopillisesti heikosti velvoittaviin tai sallittuihin oikeuslähteisiin.

Poliisille soft-law näyttäytyy Poliisihallituksen ohjeiden ja määräysten kautta. Tällöin on kyse viranomaisten tuottamasta pehmeästä viranomaissääntelystä. Poliisihallituksen toimivalta poliisin toiminnalliseen ohjaukseen perustuu poliisin hallinnosta annetun lain 4 §:ään, valtion virkamieslain 14 §:ään, sekä poliisin hallinnosta annetun asetuksen 1 §:ään sekä Poliisihallituksen työjärjestykseen. Poliisihallituksen soft-law'ta esiintyy neljässä muodossa: määräys, ohje, kirjallinen käsky ja ohjaava kirje. Mainituista kaikki, paitsi ohjaava kirje, ovat poliisihenkilöitä velvoittavia.

Mainittujen Poliisin sisäisen soft-law'n lisäksi pehmeää oikeutta edustavat esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut. Juridisen harkinnan apuvälineinä käytettäviksi tarkoitettut tulkinnalliset soft-law-instrumentit ovat eurooppaoikeudessa olleet käytössä jo 1960-luvulta alkaen (Määttä 2005, 370). Risto Koulu kuvailee artikkelissaan soft-law'ta yhdeksi viime vuosien voimakkaimmiksi juridisiksi megatrendeiksi (Koulu 2009, 117).

Soft-law'n voi ymmärtää keinona jakaa lainoppineiden syvän oikeuden ymmärrystä toteuttavalle tasolle. Ajatus on siis se, että perustutkintotasoisinkin koulutuksen saanut poliisi kykenee toteuttamaan oikeusjärjestyksen yleisen tason periaatteita ja arvoja, kun ne on pureksittu hänelle valmiiksi. Eihän peruspoliisin tehtävä olekaan ymmärtää oikeustiedettä juristin tavoin. Vaatimukset ovat kuitenkin nykyaikana korkeat, kuten pitääkin. Edellä mainittujen Poliisihallituksen ohjeiden voidaan nähdä olevan ikään kuin vaikeaselkoista oikeutta käännettynä poliisikielelle; oikeustiede sanoo näin ja tätä se tarkoittaa poliisille.

4 PERUS- JA IHMISOIKEUKSISTA

Kansalaisten perusoikeuksista on säädetty lailla. Perusoikeuksia turvaa muiden muassa perustuslaki. Harva perusoikeus on rajoittamaton, sillä perustuslain mukaan niihinkin voidaan puuttua edellyttäen, että niiden loukkaamisesta täytyy säätää lailla ja sen tulee tapahtua vain tietyin tarkoituksin. On siis tärkeää muistaa, että vaikka perusoikeudet koskevatkin kaikkia, voi poliisi tarpeen vaatiessa puuttua niihin.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. YK:n vuoden 1993 ihmisoikeuskonferenssissa kaikkien perusoikeuksien linjattiin olevan samantasoisia, eikä esimerkiksi yhden kokoontumis- ja yhdistymisvapaus ole arvokkaampi kuin toisen omaisuuden suoja. Usein onkin niin, että vaakakupeissa painavat erinäisten ryhmien oikeudet, jolloin poliisi tasapainottelee parhaansa mukaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden sekä kansalaisten perusoikeuksien välillä. Poliisilain 1 luvun 2 §:ssä on poliisin määrätty valita perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Kansallisella tasolla perusoikeuksia valvovat Ihmisoikeuskeskus, siihen kuuluva Ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamies, sekä näiden muodostama kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI). EU-tasolla Euroopan ihmisoikeussopimuksen toteutumista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Kun kansallinen tuomioistuinprosessi on saatettu päätökseen, ei ole enää mahdollista valittaa ylikansalliseen tuomioistuimeen. Mikäli kansalainen kokee hänen perus- ja ihmisoikeuksiansa tulleen loukatuksi, on hänellä mahdollisuus saattaa väitetty loukkaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tutkittavaksi. EIT ei voi muuttaa kansallisen tuomioistuimen ratkaisua, mutta se voi määrätä valtion maksamaan korvausta kansalaisen kärsimästä loukkauksesta.

4.1 Perusoikeuksien rajoitusoppi

Kuten mainittu, perusoikeudet eivät yleensä ole rajoittamattomia. Poliisilla onkin erityisen kiintoisa asema perusoikeuksien turvaajana ja rajoittajana. Perusoikeudet eivät ole ehdottomia, vaikka perusoikeussäännös turvaisi perusoikeuden ja vaikka säännöksessä itsessään ei olisikaan sääntelyvarausta tai muuta lakiviittausta. Tällaisessa tapauksessa kyseeseen tulevat perusoikeuksien rajoittamisen yleiset opit. Perusoikeuksien luonteen ja perusoikeusjärjestelmän pohjalta perustuslakivaliokunta on määritellyt perusoikeuksien rajoittamista koskevia vaatimuksia:

1. Lailla säätämisen vaatimus: Perusoikeusrajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.
2. Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus: Perusoikeusrajoituksen tulee olla laissa tarkkarajainen ja riittävän täsmällisesti määritetty. Rajoituksen olennaisen sisällön – kuten viranomaiselle lailla luotavan rajoittamistoimivallan käytön edellytysten ja laajuuden – tulee ilmetä laista.
3. Hyväksyttävyyysvaatimus: Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rajoitusperusteena voi siten olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna (normatiivisessa mielessä) hyväksyttävä.
4. Ydinalueen koskemattomuusvaatimus: Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta. Perusoikeuteen ei voida puuttua niin laajasti, että se mitätöisi perusoikeuden ydinsisällön.
5. Suhteellisuusvaatimus: Perusoikeusrajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Perusoikeuden rajoitus on sallittu vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin.

6. Oikeusturvavaatimus: Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä.
7. Ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus: Perusoikeusrajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

(Finlex: Lainkirjoittajan opas, 4.1)

4.2 Perus- ja ihmisoikeusvastarinta

Suomen perus- ja ihmisoikeuskulttuurin ongelmina ovat olleet eriasteiset perus- ja ihmisoikeusvastarinnan muodot. Näitä on selitetty lähinnä kahdella tekijällä. Ensimmäinen kyse on ollut asenteellisesta vastustuksesta. Joidenkin oikeuselämän vaikuttajien on nähty ylimielisyyttään tai konservatiivisuuttaan suhtautuvan kielteisesti oikeusjärjestelmän ihmisoikeusjuridiikan muutoksiin. Erityisesti vastustusta on kohdistunut kansainväliseen normiaineeseen ja tulkinta-aineiston radikaalisti kasvaneeseen merkitykseen kansallisessa oikeudessa. (Heinonen, Lavapuro 2012, 175.)

Toiseksi kyse on ollut tietämättömydestä:

”Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on nähty vieteriukkona, joka yllättäen ponnahtaa esiin tuomien jonkin sopimusvaltion lainsäädännön tai soveltamiskäytännön milloin missäkin asiassa ja ilman pinnalliselle seuraajalle välittyvää käsitystä ratkaisun perustana olevan oikeusnormiston sisäisestä loogiikasta. Itse ihmisoikeusnormit taas saatetaan edelleen kuvitella jonkinlaiseksi uudeksi tai vanhaksi luonnonoikeudeksi. Ihmisoikeusjuridiikan harjoittajien oletetaan jakavan luonteeltaan moraalisia tuomioita maailman realiteeteista ja demokraattisen lainsäätäjän valistuneesta harkinnasta piittaamatta. Ihmisoikeusjuridiikan kuvitellaan olevan erityisen kykenemätön ottamaan kantaa tilanteisiin, joissa ”hyvät” moraaliset arvot ovat toisiaan vastassa, siis muun muassa ihmisoikeuksien välillä ilmeneviin kollisioihin.” (Scheinin 2004, 551.)

Tuon tietämättömyyden on katsottu olevan vaikuttavana tekijänä myös mainittujen asenneongelmien syntymisessä.

Näitä perus- ja ihmisoikeuskulttuurin ongelmia on kuvailtu ”ei vähäisiksi” ja edelleen voimassa oleviksi. Suomalaisen oikeusyhteisön joidenkin osien on nähty omaavan hankaluuksia sisäistä perus- ja ihmisoikeuksien yleisiä oppeja. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Poliisin kannalta näiden oikeuksien noudattaminen on siis korvaamattoman tärkeää. Suomi on sitoutunut kansallisiin perusoikeuksiin ja valtioiden kansainvälisellä tasolla neuvottelemiin ja hyväksymiin ihmisoikeusnormeihin. Jälkimmäisiin kuuluu myös Euroopan ihmisoikeussopimus.

4.3 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus on yleissopimus, jonka tavoitteena on ihmis- ja perusoikeuksien suojaaminen. Sopimuksen piiriin on liittynyt 47 maata, joista Suomi vuonna 1990. Ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa turvataan sananvapaus, joka on demokraattisen yhteiskunnan perustekijä. Sananvapaus takaa oikeuden pitää mielipiteitä ja jakaa niitä. Artiklan myös todetaan tämänkin vapauden käyttöön liittyvän velvollisuuksia ja vastuuta. Kuten Suomen perustuslain perusoikeudet, tätäkin voidaan rajoittaa. Sananvapaus on rajoituksen ja rangaistuksen alainen oikeus, kun sille on lainsäädännöllinen peruste. Sananvapautta voidaan rajoittaa esimerkiksi yleisen turvallisuuden vuoksi tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi. (EIS 10 artikla.)

Samaisen ihmisoikeussopimuksen 11 artiklassa turvataan jokaisen rauhanomainen kokoontumis- ja yhdistymisvapaus. Tätäkin oikeutta voidaan rajoittaa niin ikään lakiin perustuen, hyvin samanlaisin edellytyksin kuin 10 artiklassa sananvapautta (EIS 11 artikla).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukaan jokaisella on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen. Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Pitkälti samansisältöinen on myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 21 artikla (EOA 1836/2007, 12). Huomionarvoista on, että EIT:n ratkaisukäytäntöjen perusteella EIS 11 artikla suojaa vain rauhanomaisia mielenosoituksia. Luonteeltaan väkivaltaiset mielenosoitukset eivät siis kuulu kokoontumisvapauden piiriin.

Kokoontumisvapautta käsitellään Suomen kokoontumislaisissa. Kokoontumislain tarkoituksena ei ole rajoittaa kokoontumisvapautta, vaan se on päinvastoin säädetty perustuslaissa säädetyn kokoontumisvapauden turvaamiseksi. Kokoontumislaki ohjaa yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien järjestämistä tarpeellisilla järjestysluonteisilla säännöksillä. Voidaan ajatella, ettei näiden järjestysluonteisten säästöjen perimmäisenä tarkoituksena Euroopan ihmisoikeussopimukseen viitaten ole myöskään kokoontumisvapauden rajoittaminen, vaan sen turvaaminen. Poliisilla on velvollisuus huolehtia kokoontumisen järjestyksestä ja turvallisuudesta sekä luoda edellytyksiä kokoontumisen jatkumiselle (HE 145/1998).

4.4 Kansalaistottelemattomuus

”Ei ole aina sama asia olla hyvä ihminen ja hyvä kansalainen” (Aristoteles, viitattu teoksessa *Selected Writings from The Nicomachean Ethics and Politics* 2009, 78). Esimerkiksi Elokapina käyttää

toiminnastaan termiä kansalaistottelemattomuus. Kansalaistottelemattomuus on väkivallatonta vastarintaa. Kansalaistottelemattomaksi kutsutaan henkilöä, joka vakaumuksellisista syistä rikkoo yksittäistä lakia tai määräystä samalla, kun hän periaatteessa tunnustaa lainsäätäjän tai määräysten antajan yleisen auktoriteetin. Kansalaistottelemattomuudessa on siis kyse lailliseksi tunnustetulle esivallalle tehtävästä rauhanomaisesta vastarinnasta (Jyväskylän yliopisto: Kansalaistottelemattomuus, Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, sanasto. Luettu 22.5.2022). Harvardin yliopiston professorin Erica Chenowethin tutkimuksen mukaan väkivallattomat protestit menestyvät kaksi kertaa todennäköisemmin kuin aseelliset konfliktit (Chenoweth 2011, 7), joskin tulee ottaa huomioon, että nämä ovat taustatekijöiltään, luonteiltaan ja tavoitteiltaan kovin erilaiset asiat

Kansalaistottelemattomuudella tai väkivallattomalla suoralla toiminnalla voidaan tarkoittaa monia eri toimintatapoja, joilla pyritään saamaan aikaan muutosta väkivallattomilla, häiriötä aiheuttavilla suoran toiminnan keinoilla, jotka tietoisesti ja tahallisesti rikkovat lakia (Amnesty International 2021, 17). Vaikka monille lieneekin päivänselvää, on silti huomioitava, että häiriö ei ole kansalaistottelemattomuuden tavoite, vaan keino muutoksen aikaansaamiseksi. Tämä on poliisillekin hyvä tiedostaa, vaikka se ei sinänsä muutakaan asiaa tai poliisin roolia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistajana.

YK:n ihmisoikeuskomitean antaman yleiskommentti nro 37 mukaisesti myös kollektiivinen kansalaistottelemattomuus tai suora toiminta, joka on väkivallatonta, voi olla kokoontumisvapauden nojalla suojattua. Niin ikään Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ on vaatinut jäsenmailtaan oikeasuhtaisia seuraamuksia väkivallattomaan suoraan toimintaan osallistuneille (Amnesty International 2021, 17). Poliisin on tärkeä tunnistaa rauhanomaiset piirteet mielenosoituksissa ja suhteuttaa toimintaansa siihen. Poliisilain 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa muun muassa tehtävän vaarallisuuteen ja toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen.

4.5 Mielenosoitus

Kokoontumis- ja sananvapaus muodostavat yhdessä mielenosoitusoikeuden. Mielenosoitus on toiminta tai teko, jonka tarkoituksena on kärkevästi ja huomiota herättävästi esittää jokin vaatimus, vastalause, mielipide, tai muu sellainen. Mielenosoitus on sananvapauden käyttämisen muoto sekä perustuslailla turvattu positiivinen perusoikeus ja siten yksi tyypillinen demokratian piirre. Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin (Perustuslaki 2 luku 12 §).

Suomessa asiaan vaikuttaa se, että vaikka mielenosoituksen järjestäminen ei ole luvanvaraista, tulee siitä kuitenkin ilmoittaa poliisille viimeistään 24 tuntia ennen kokouksen alkamista (Kokoontumislaki 7 §). Ilmoitusvelvollisuus näyttöytyy erilaisena eri Euroopan maissa. Esimerkiksi Latviassa

ei tarvitse ilmoittaa sellaisista kokouksista, joista ei ole tiedotettu julkisesti etukäteen ja jotka eivät haittaa liikennettä. Toisaalta länsinaapurissamme Ruotsissa edellytetään luvan pyytämistä sellaisen julkisten kokoontumisten osalta, jotka todennäköisesti hankaloittavat jokapäiväistä elämää (HE 302/2018, 5). Ennakoilmoituksen tekemättömyys sitä edellyttävissä maissa, kuten Suomessa ei kuitenkaan välttämättä ole peruste estää mielenosoitusta.

”Järjestäjän on tehtävä ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä yleisestä kokouksesta suullisesti tai kirjallisesti ilmoitus kokouspaikan poliisille vähintään 24 tuntia ennen kokouksen alkamista. Myöhemminkin tehtyä ilmoitusta voidaan pitää pätevänä, jos kokouksen järjestämisestä ei aiheudu kohutuutonta haittaa yleiselle järjestykselle.

Ilmoitus voidaan tehdä myös sellaisesta ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä mielenosoituksesta, joka on tarkoitettu ainoastaan yksittäisten henkilöiden mielipiteen ilmaisemista varten. Tällöin mielenosoitukseen sovelletaan tämän lain säännöksiä yleisestä kokouksesta 5 §:ää lukuun ottamatta.” (Kokoontumislaki 2 luku 7 §.)

Näin ei suinkaan ole säädetty vain valtiovallan etuja ajatellen, vaan siksi, että poliisilla ja kokouksen järjestäjällä olisi mahdollisuus sopia mahdollisista järjestelyistä, sekä siksi, että poliisilla olisi riittävät resurssit kokouksen turvaamiseen.

Kun on kysymys mielenosoituksista, eräänä tärkeänä kysymyksenä esille nousee se, paljonko haittaa esimerkiksi liikenteelle ja sivullisille tulee sietää. Elokapiinan kaltaisessa mielenosoituksessa, jossa on kyse ilmastotoimien edistämisestä, voi ajatella nimenomaan liikennehaitan kuuluvan mielenosoituksen luonteeseen. Mikä määrä liikennehaittaa on siis siedettävää? Helmikuun 2022 Convoy-mielenilmauksessa Helsingin Poliisilaitoksen linja on ollut, että autoletka saa pysähtyä eduskuntatalon eteen muutaman liikennevalokierron ajaksi ja muutoin ajaa kävelyvauhtia Helsingin ydinkeskustassa. Kuten niin moni asia, myös liikennehaitta on suhteellinen käsite.

Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Säännöksen valossa voidaankin leikitellä ajatuksella, miten poliisin tulisi ottaa huomioon mainittu pykälä ilmastomielenosoituksissa, kun yhtäältä julkisen vallan tulisi turvata oikeus terveelliseen ympäristöön, mutta toisaalta myös huolehtia järjestyksestä. Voiko poliisi sallia liikennehaittaa Suomen pääkaupungissa tärkeän asian puolesta ja miten eri mielenosoitusten motiivien tärkeyksiä punnitaan suhteessa toisiinsa? Tosin säännöksen merkityssisällön tarkempi tarkastelu esimerkiksi lain esitöiden kautta ampuu ylimääräisen leikittelyn alas, kun perehtyy sen oikeisiin tarkoituksiin. Tietysti mielenosoitus, eli mielenosoitusvapauden käyttäminen ja sen rajoitteet ovat yksi asia, ympäristön

tilan heikkenemisen hillintä ja sen parantaminen toinen. Ne eivät kuitenkaan ole täysin vieraita toisilleen, vaan niillä on myös kosketuspintaa. Ehkä nuo ajatusleikit painottuvatkin enemmän tämän yhteyden tarkasteluun, ei mainittuun perustuslain pykälään.

Poliisin tulee huomioida, että Euroopan unionin tavoitteisiin kuuluu kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksien parantaminen (EUR-Lex, 2021). Tämä on merkityksellistä poliisin suorittaessa laintulkintaa, kun oikeusjärjestyksen tavoitteet ja niiden edistäminen tulee ottaa huomioon. Poliisin ja kansalaisjärjestöjen suhteet lienevät jo niiden perusluonteiden vuoksi monimutkaisia.

Poliisin perus- ja ihmisoikeuksia edistävää roolia mielenosoituksissa ilmentää kokoontumislaissa säädellyt poliisin tehtävät, kuten *turvaamis- ja edistämisvelvollisuus*, sekä *poliisin tehtävät yleisessä kokouksessa*.

4.6 Rauhanomaisuus

Usein puhutaan rauhanomaisesta mielenosoituksesta, millä pyritään painottamaan sen väkivallatonta luonnetta. On hyvä tiedostaa, mitä rauhanomaisuudella tarkoitetaan. Heti alkuun on myös tärkeää erottaa toisistaan rauhanomaisuus ja laillisuus. Ihmisoikeusjärjestö Amnesty määrittelee rauhanomaisuuden seuraavasti:

”Väkivallaton kokoontuminen on rauhanomainen, vaikka se ärsyttäisi tai loukkaisi yksilöitä tai ryhmiä, jotka ovat eri mieltä mielenosoituksen viesteistä tai vaatimuksista.

Kokoontuminen voi olla rauhanomainen, vaikka se kansallisten lakien perusteella olisi ”laiton” tai vaikka osallistujat rikkoisivat lakia esimerkiksi jättämällä noudattamatta poliisin ohjeita. Mielenosoitusten yhteydessä voi ilmetä häiriöitä esimerkiksi liikenteelle.

Vaikka jotkut mielenosoituksen osallistujista käyttävät väkivaltaa, pääosin rauhanomainen mielenosoitus ei menetä kokoontumisvapauden suoja. Yksittäiset väkivallanteot eivät ole riittävä peruste mielenosoituksen hajottamiselle. Muiden kuin mielenosoituksen osallistujien väkivaltainen käytös ei tee kokoontumisesta väkivaltaista.

On viranomaisten vastuulla osoittaa, että mielenosoituksen järjestäjien aikeet ovat väkivaltaiset. Väkivallan esiintyminen aiemmissa saman järjestäjän kokoontumisissa ei yksinään ole riittävä peruste. Suojaruusteiden, kuten kaasunaamarien tai kypärien, hallussapito ei ole riittävä osoitus väkivaltaisista aikeista.

Väkivallalla tarkoitetaan tyypillisesti sellaisen fyysisen voiman käyttöä muita kohtaan, joka voi johtaa loukkaantumiseen tai kuolemaan tai vakavaan vahinkoon omaisuudelle. Pelkkä töniminen tai

tuuppiminen tai ajoneuvoliikenteen, jalankulkuliikenteen tai arkitoimen häiriytyminen ei ole väkivaltaa.

Rauhanomaista kokoontumista ei saa käyttää syrjintään, vihollisuuksiin tai väkivaltaan yllyttämiseen. Tällöinkin rajoitustoimet olisi ensisijaisesti kohdistettava yksittäisiin lakia rikkoviin henkilöihin, ei koko kokoontumiseen. Erilaisten symbolien tai lippujen käyttäminen on ilmaisunvapauden piirissä, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa, jos käytetyt symbolit suoraan ja ensisijaisesti yhdistetään syrjintään, vihollisuuksiin tai väkivaltaan yllyttämiseen.”

Edellä mainitut kohdat perustuvat Ihmisoikeuskomitean yleiskommentin nro 37 kohtiin 15–20. (Amnesty International 2021, 16.)

Rauhanomaisuuden arviointi on tuomioistumillekin tärkeä tehtävä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa 13079/87 M.C. v. the Federal Republic of Germany 6.3.1989 mielenosoitus, joka häiritsi vain liikennettä, mutta ei aiheuttanut väkivallan uhkaa tai häirinnyt yleistä järjestystä, oli rauhanomainen.

Väkivaltaisista mielenosoituksista säädetään rikoslain mellakkaa ja väkivaltaista mellakkaa koskevissa pykälissä: *”Joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn, on tuomittava mellakasta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”* (Rikoslaki 17 luku 2 §.)

Kuten mainittu, muutaman henkilön väkivaltainen käytös ei tee muutoin rauhanomaisesta mielenosoituksesta väkivaltaista. Mellakassa huomionarvoista on, että rangaistavuuden edellytyksenä on vähintään aktiivinen osallistuminen teoilla väkijoukon toimintaan. Pelkkä paikalla olo ei siis riitä. Näin pyritään turvaamaan mielenosoituksen yhteydessä mahdollisesti vastakkaisesti mielenosoitukseen suhtautuvan sabotaasiyritykset (HE 6/1997 vp). Tämä viestii siitä, että lainvalmistelutöissä on huomioitu mielenosoittaminen perusoikeutena sekä sen tärkeys, että mielenosoituksia voidaan pitää vastakkaisesti suhtautuvien tahojen estämättä. Näin ollen osoitetaan jälleen, kuinka korkeaan arvoon demokraattisessa yhteiskunnassa asetetaan oikeus kokoontua ja osoittaa mieltä. Poliisilta ja kansalaisilta oletetaan venymistä mielenosoittajien oikeuksien toteutumiseksi.

5 POLIISI MIELENOSOITUKSESSA

5.1 Turvaamis- ja edistämisvelvollisuus

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä tarkoittaa myös poliisin velvollisuutta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen. Perusoikeuksien tosiasiallisen toteutumisen edellytyksenä on monesti julkisen vallan aktiiviset toimenpiteet esimerkiksi perusoikeuksien ulkopuolisilta loukkauksilta. Kyse voi olla myös tosiasiallisten edellytysten luomisesta perusoikeuksien käyttämiseksi. Turvaamisvelvollisuus koskee kaikkia perus- ja ihmisoikeuksia. (HE 309/1993 vp.)

Kokoontumislain 4 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin tulee turvata laillisen mielenosoituksen sujuminen ilman esimerkiksi vastamielenosoituksen tai yksittäisten henkilöiden aiheuttamaa häiriötä.

Elokapinan Syyskapinan aikaan järjestettiin vastamielenosoitus, jonka järjestäjä asetti poliisille ehdon: mikäli Elokapinan tiesulkua ei ole määräaikaan mennessä purettu, tulee vastamielenosoitus asettamaan oman tiesulkunsa. Vastamielenosoitus pyrki myös häiritsemään Elokapinan toimintaa samalla vaikeuttaen poliisin työtä. Edellä mainitun kaltaisessa tapauksessa edetään vaarallisesti kohti omankädenoikeutta, joka on rikoslain 17 luvun 9 §:ssä kriminalisoitu.

Kokoontumis- ja yhdistymisvapaudella ei tarkoiteta poliisin näkökulmasta sitä, että kokoontumisia tulisi vain sietää, vaan jopa luoda edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle. Lainvalmistelutöissä huomioidaan, että kokoontumisvapauden käytännön toteutuminen edellyttää usein valtion, eli valtiovallan ja siten poliisin aktiivisia toimenpiteitä. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan soveltamiskäytännössä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut valtion velvollisuuden aktiivisin toimenpitein turvata kokoontumisvapauden käyttämistä ulkopuolisilta loukkauksilta. Valtiovallalla, käytännössä poliisilla, on katsottu olevan positiivinen velvoite suojella kokoontumisvapauden käyttöä ulkopuoliselta häirinnältä, esimerkiksi vastamielenosoitukselta. (HE 145/1998, 22.)

Turvaamis- ja edistämisvelvollisuudella on kosketuspintaa myös poliisin tehtäviin yleisessä kokouksessa. Kokoontumislain 19 §:n mukaan poliisin tehtävänä on turvata kokoontumisvapauden käyttämistä. Poliisin tulee myös valvoa, että järjestäjä ja puheenjohtaja täyttävät tämän lain mukaiset velvollisuutensa sekä ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi yleisessä kokouksessa ja yleisötilaisuudessa.

Ei ole mutkatonta määrittää, missä menee laittoman ja laillisen, eli ennakkoon ilmoitetun ja muutoinkin kokoontumislain ja muiden lakien mukaisen mielenilmauksen, tarkka raja. Julkisen vallan käyttäjän on täten puntaroitava, mihin asti ulottuu heidän velvollisuutensa turvata mielenilmausta, joka itsessään mahdollisesti vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Mikään mielenilmaus tai kokous ei ole kategorisesti laitton tai laillinen. Turvatessaan kansalaisten perusoikeuksia, poliisilla on mahdollisuus ja joskus jopa velvollisuus rajoittaa muiden kansalaisten perusoikeuksia.

5.2 Wienin yleissopimukset SopS 4/1970 ja SopS 50/1980

Kokoontumisvapauden käyttämisessä paikalla on merkitystä. Poliisin tulee mielenosoituksen paikkaa arvioidessaan ottaa huomioon diplomaattisia suhteita ja konsulisuhteita koskevat Wienin yleissopimukset SopS 4/1970 ja SopS 50/1980. Edellä mainituissa sopimuksissa on sovittu, että isäntävaltion on estettävä toisen sopimusvaltion edustuston rauhan häiritseminen tai sen arvovallan vahingoittaminen.

Tällaiset edustustot, tai pikemminkin niiden läheisyys, ovat hyvin tavanomaisia paikkoja ja kohteita mielenosoituksille. Lainsoveltajan tulee arvioida, mikä on rauhan häiritsemistä tai arvovallan vahingoittamista. Kuten todettu, rauhallisia ja laillisia mielenosoituksia on kaikkien siedettävä demokraattisessa yhteiskunnassa. Tämä vaatimus koskenee myös ulkomaista edustustoa. Hallituksen esityksessä HE 145/1998, eli kokoontumislain esityössä katsotaan, ettei mainitun kaltaisen rauhallisen ja laillisen mielenosoituksen voida nähdä häiritsevän edustuston rauhaa tai vahingoittavan sen arvovaltaa siinä määrin, että sellaisen salliminen rikkoisi asianomaista sopimusta. Voidaan siis nähdä, etteivät mainitut sopimukset aseta erityisiä vaatimuksia rauhanomaisen kokoontumisvapauden käytölle esimerkiksi edustustojen läheisyydessä. (HE 145/1998.)

Mielenosoitusten ja diplomaattisten suhteiden kytkentöjä sisältyy myös kansainvälisiä konferensseja ja erityisedustustoja koskevista erioikeuksista ja vapauksista annettuun lakiin (SopS 37/1973), jonka 4 §:n mukaan kansainvälisten konferenssien järjestämisalueille pääsyä ilman lupaa sekä liikumista konferenssitilojen välittömässä läheisyydessä voidaan tarvittaessa rajoittaa. (HE 145/1998.)

5.3 Pidättämisestä ilmoittaminen

Oikeusperiaatteiden merkityksen kasvun lisäksi nykyään kiinnitetään huomiota myös kohdehenkilön näkökulmaan. Pakkokeinon kohteen oikeuksien toteutumisen kannalta mielenkiintoisena voidaan pitää pakkokeinolain 2 luvun 10 §:n pidättämisestä ilmoittamista.

”Pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy viipymättä, kun päätös pidättämisestä on tehty tai hänet on otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni.

Ilmoittamisesta pidättämisestä pidätetyn läheiselle tai muulle henkilölle säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa.”

Mielenosoituksen eskaloiduttua ja kiinniottoja suoritettuaan, tulee poliisin huomioida kiinniotettujen näkökulma tapahtumista. Kiinniotetulla on oikeus tietää syy kiinniottoonsa.

Pidättämisestä voidaan käytännössä ilmoittaa mielenosoitustapauksissa esimerkiksi kuulustelun yhteydessä olettaen, että päätös pidättämisestä on tehty ennen kuulustelua. Myös tässä täytyy huomioida poliisin resurssikysymys; kiinniotettujen määrä voi nousta huomattavan korkeaksi, kuten esimerkiksi Elokapiinan mielenosoituksissa kesällä 2021. Tilanteessa, jossa mielenosoittajat ovat alun perin otettu kiinni yjt- eli poliisilakiperusteisesti, ei välitön ilmoittaminen kaikille pidätetyille ole käytännössä mahdollista.

Vapautensa menettäneellä on oikeus tietää, millä perusteellä häntä pidetään kiinni. Tämä tarkoittaa pidättämisen perusteena olevia tosiasiallisia syitä, ei toimenpiteeseen perustuvaa lainkohtaa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kohdassa säädetään, että vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet. Kohteen ymmärtämisen mielen vaatimus on rantautunut pakkokeinolakiin ihmissoikeussopimuksen kautta.

5.4 Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen

Eräs poliisin toiminnan kohteeksi joutuneen oikeusturvan näkökulmasta kiintoisa oikeusnormi on poliisilain 1 luvun 8 §:n poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen. Tätä koskevat haasteet ovat nousseet esille laillisuusvalvonnassa.

”Poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.”

Yksittäisen poliisin yksilöiminen sekavien tapahtumainkulkujen jälkeen voi olla ajoittain hankalaa. Lainvalmistelutöissä on painotettu sitä, että väkijoukkoa valvovat virananomaiset kykenevät väkijoukosta erottamaan rikoksiin syyllistyvät henkilöt (HE 6/1997 vp). Tässä ei ole aina onnistuttu, kun poliisi on päätenyt ottamaan kiinni asiaankuulumattomia henkilöitä, mikä on poikanut moitintaa lailli-

suusvalvojilta (EOA 2905/2006, EOA 3417/2006). Vaikka onkin perusteltua peräänkuuluttaa vastuuta myös mielenilmauksen ympärillä toimivista tahoista, kuten lehdistöltä ja sivustaseuraajilta, poliisilla täytyy olla perusteet kiinniottamiseen. Näissä tapauksissa on ollut hankaluuksia jäljittää kiinniottopäätöksen tehnyt poliisimies.

Yksilöimisen helpottamiseksi mielenosoituksissa on tavallista käyttää niin kutsuttua rahtilistaa. Rahtisilta, eli kiinniottomuistio on puhekielinen nimitys nimilistalle, joka laaditaan henkilöitä kiinniotettaessa, kun kyseessä on suuri ihmismäärä. Listaan kirjataan esimerkiksi poistumiskäskyn antaja, kiinniotettu, kiinniottaja, kiinniottopäätöksen tekijä ja kiinniottoaika. Mainittujen tietojen tarkka kirjaaminen on tärkeää, jotta vältytään epäselviltä vastuukysymyksiltä, joita esimerkiksi Smash ASEM -mielenilmauksen jälkipyykissä käsiteltiin Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa.

5.5 EIT:n Suomea koskeva ratkaisu PENTIKÄINEN V. SUOMI 11882/10

Konkreettisenä esimerkkinä ihmisoikeussopimuksen merkityksestä suomalaiselle oikeusjärjestelmälle ja tarkalleen ottaen poliisille mielenosoitusten kontekstissa tarkastellaan yhtä Suomea koskevaa ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisua vuodelta 2015, jossa on kyse EIS:n 10 artiklan sananvapaudesta.

Tapaus koskee Helsingissä 09.09.2006 järjestettyä Smash ASEM -mielenosoitusta. Toimittaja oli valittanut EIT:hen, koskien EIS:n 10 artiklaan perustuvaa sananvapautta ja sen väitettyä rajoittamista mielenosoituksessa toimittajana työskennellessään.

Valittaja on toimittaja ja valokuvaaja, joka oli työnantajansa toimeksiannosta valokuvaamassa suurta mielenosoitusta. Mielenosoituksen riskit väkivaltaisuuksiin yltymisestä oli arvioitu suuriksi. Mielenosoituksen äidyttyä väkivaltaiseksi mellakaksi, päätti poliisi eristää alueen. Eristettyään alueen poliisi päästi vielä osallistujia ja katsojia poistumaan sulkunsa lävitse. Poliisi käskytti useita kertoja väkijoukkoa hajaantumaan, mutta valittaja päätti toistuvista käskyistä huolimatta jäädä alueelle. EIT:n ratkaisun mukaan valittajaa oli vielä kertaalleen käsketty poistumaan. On epäselvää, tarkoittaanko tällä poliisin henkilökohtaisesti käskyttäneen häntä, vai ei. Joka tapauksessa valittaja ei ole käskyjä noudattanut, jolloin hänet on otettu kiinni. Kiinnioton yhteydessä hän on ilmoittanut olevansa toimittaja. Valittaja oli ollut pidätettynä 17,5 tuntia ja häntä vastaan nostettiin syyte niskoittelusta poliisia vastaan 23.05.2007.

Käräjäoikeus katsoi 17.12.2007 antamassaan tuomiossa valittajan syyllistyneen niskoitteluun poliisia vastaan. Hänet jätettiin tuomitsematta rangaistukseen, sillä käräjäoikeus piti rikosta anteeksianttavana. Hovioikeus ja korkein oikeus hylkäsivät valittajan valitukset tuomiosta. Valittaja valitti EIT:hen, jossa jaosto kertaalleen totesi, ettei EIS 10 artiklaa ollut rikottu. Asia päätettiin siirtää vielä suuren jaoston käsiteltäväksi valittajan pyynnöstä.

Heti alkuun EIT totesi, etteivät valituksenalaiset toimenpiteet olleet kohdistuneet valittajaan toimittajana, vaan siitä syystä, ettei hän ollut totellut poliisin käskyä. EIT totesi toimenpiteiden vaikuttaneen valittajan työhön toimittajana ja että hänen sananvapauttaan oli rikottu. EIS 10 artiklassa kuitenkin säädetään, että sananvapautteen voidaan puuttua lakiin perustuvilla toimenpiteillä. Sananvapaus kattaa ajatusten ja tietojen ilmaisemisen lisäksi niiden vapaan levittämistavan. Siten kyse oli siitä, oliko sananvapautteen puuttuminen välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Samalla EIT korosti tiedotusvälineiden erityistä asemaa. Rikosoikeudellinen vastuu koskee myös toimittajia, eikä heillä ole rikosoikeudellista koskemattomuutta. EIT:n mukaan tapauksessa on siten kyse poliisin ja yleisön etujen puntaroimisesta, eli järjestyksen ylläpitämisen ja tiedon saamisen merkitysten suhteesta.

Lienee selvää, ettei poliisin tarkoitus ole ollut puuttua toimittajan sananvapauteen tai rajoittaa hänen työtään median edustajana. Poliisi on kuitenkin vastuussa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidosta ja tapauksen valittajan olisi tullut ymmärtää poistua alueelta useiden käskyjen jälkeen. Tapauksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että mielenosoitus oli jo muuttunut väkivaltaiseksi mellakaksi, jolloin poliisin vastuulla on turvata esimerkiksi perustuslain 2 luvun 15 §:n omaisuuden suoja.

EIT arvioi tapauksen eri osa-alueita selvittääkseen, oliko sananvapautteen puututtu oikeasuhteisesti. EIT totesi, että poliisilla oli turvallisuus huomioon ottaen perusteltu syy käskää väkijoukkoa hajaantumaan sekä käskää osallistujia ja katsojia poistumaan alueelta. EIT pani merkille, että valittajaa ei ollut estetty ottamasta valokuvia tai tekemästä työtään. Nämä seikat ilmentävät, että poliisi on pyrkinyt käyttämään perusteltuja ja puolustettavia keinoja päämääräänsä pääsemiseksi. Myöskin se, että toimittajan annettiin jatkaa tointa sekavassa tilanteessa, kertoo vähimmän haitan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen noudattamisesta.

EIT otti huomioon myös valittajan oman toiminnan. Häntä ei ollut helppoa tunnistaa toimittajaksi, sillä hänen lehdistökorttinsa ei ollut näkyvissä koko ajan. Tämä yhdistettynä siihen, ettei hän ollut noudattanut poistumiskäskyä kertoo jo tilanteen arvioimisen vaikeudesta poliisille. EIT oletti valittajan ymmärtäneen poistumiskäskyn koskeneen myös häntä ja huomioi ettei muilla toimittajilla ollut vaikeuksia poistumiskäskyn noudattamisessa.

Mitä pidätykseen tulee, EIT huomioi viranomaisten suojelemaan suhtautumisen valittajaan lehdistön edustajana. Valittajan mielenosoituksessa keräämä mediamateriaali jätettiin hänen haltuunsa, eikä niiden käyttöä rajoitettu. Myös tuomion lievyys huomioitiin, sillä valittaja oli jätetty kansallisessa tuomioistuimessa ilman rangaistusta, sillä rikosta pidettiin anteeksiannettavana. Siten tosiasiallisia

seurauksia valittajalle ei ollut koitunut. EIT totesi tuomion vain muodolliseksi vahvistukseksi rikoksesta, jonka ei nähty vaikuttavan haitallisesti hänen työhönsä toimittajana. Lopputuloksena EIT katsoi äänin 13–4, ettei EIS:n 10 artiklaa ollut rikottu.

Vaikka kyseisessä tapauksessa poliisin menettelystä ei löytynyt moitittavaa, voi siitä silti ammentaa oppia. Ratkaisua voidaan tarkastella siinä valossa, missä on onnistuttu ja miten ne voidaan huomioida jatkossa. EIT korosti ratkaisussaan median erityistä asemaa demokraattisessa yhteiskunnassa. Vapaa media on oikeusvaltion tärkeimpiä seikkoja. Poliisin tulee jatkossakin kiinnittää huomiota median rooliin mielenosoituksissa ja ymmärtää, etteivät poliisin ja median edut ole ristiriidassa keskenään.

Tapauksessa on ollut kiistatonta, että puuttumisella oli hyväksyttävä tarkoitus: epäjärjestyksen ja rikollisuuden estäminen. Tarkoitussidonnaisuus on myös poliisilain 1 luvun 5 §:ään kirjattu periaate, joka ohjaa poliisin toimintaa. Poliisilain 1 luvun 1 §:ssä poliisin tehtäviksi todetaan esimerkiksi oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Mellakkaan puuttuminen on ollut poliisin tehtävä, jonka tavoitteet ovat olleet todetusti oikeanlaisia.

”EIT totesi, että toimenpiteiden välttämättömyyttä arvioitaessa oli punnittava yhtäältä poliisin etua (järjestyksen ylläpitäminen väkivaltaisen mielenosoituksen yhteydessä) ja toisaalta yleisön etua (tiedon saaminen yleistä mielenkiintoa herättävästä asiasta).” Kuten edellä on käsitelty, punninta on eurooppalaistuvassa oikeudessa tärkeä keino ratkaisua tehdessä. Poliisinkin tulee punnita eri oikeushyveitä ja periaatteiden merkitystä ratkaisua tehdessään. Miten paljon voidaan rajoittaa yhtä etua, jotta voidaan edistää toista oikeusperiaatetta?

EIT arvioi ratkaisussaan sananvapauteen puuttumisen olleen oikeasuhteista. Suhteellisuusperiaate onkin rauhanomaisuutta käsittelevässä kappaleessa todettu olevan tärkeä vaatimus poliisille. Se on myös työkalu oikeaan ratkaisuun pääsemiseksi. Poliisilta odotetaan oikeanlaista suhtautumista ratkaistavaan ongelmaan. Asianomaisessa tapauksessa kyse on ollut mellakasta. Poliisin suhtautuminen väkivaltaiseen mielenosoitukseen on todetun lailla ollut perustellusti tiukempaa kuin rauhanomaiseen sellaiseen.

6 TULOKSET

Poliisi on vakaa osa oikeusjärjestystä, eikä se ole koskematon sen kehitykselle ja trendeille. Eurooppalaistuminen ja valtiosääntöistytyminen näkyy ja tulisikin näkyä yhä enemmän myös tavallisen konstaapelin päätöksenteossa. Apuna kehityksen vauhdissa pysymiseen tuo oikeuden ymmärrys pintaa syvemmällä, periaatteellisella tasolla. Johdannossa mainitusta velvoiteviidakostakin poliisi

selvinnee suhtautumalla oikeuden pinnallisiin muutoksiin syvemmän oikeudellisen ymmärryksen kautta. Poliisihallitus toteuttaa oikeusjärjestyksen arvoja ja periaatteita tuottamalla toteuttavan tason poliiseille soft-law'n, eli Poliisihallituksen ohjeiden ja määräysten muodossa ymmärrettäviä soveltamisohjeita todellisiin työelämän tilanteisiin.

Mielenosoitukset ovat suomalaisille jo arkipäivää. Mielenosoitusoikeus muodostuu kokoontumisvapauden ja sananvapauden yhdistelmästä. Kansalaisten tietoisuus oikeuksistaan kasvaa ja tulee myös kasvamaan. Poliisin ymmärryksen perus- ja ihmisoikeuksista on tuettava tätä kasvua. Poliisin ymmärrys niin organisaationa, kuin yksilötasollakin tulee heijastaa eurooppalaisen, valtiosääntöisen Suomen arvomaailmaa ja tavoitteita.

Mielenosoitukset luokiteltiin muun muassa rauhanomaisuuden ja laillisuuden mukaan. Nämä kaksi tekijää ovat tärkeimmät mielenosoituksen arvioinnin lähtökohdat poliisille. Poliisin tulisi oikeusperiaatteita hyväksi käyttäen tulkita mielenosoituksen edellytyksiä ja omia velvoitteitaan sen suhteen.

Poliisi joutuu toiminnassaan ottamaan enenevässä määrin huomioon myös kansallisen oikeusnormiston lisäksi ylikansalliset sopimusvelvoitteet. Myös poliisin tulee osana oikeusjärjestelmää ja oikeusprosessin käynnistäjänä ymmärtää perus- ja ihmisoikeusnäkökulmat, sekä edistää eurooppalaistason arvojen ja oikeusperiaatteiden toteutumista.

Pelkän yksittäisen oikeussäännöksen pinnallinen soveltaminen ei riitä enää poliisille nykyajan eurooppalaistuvassa Suomessa. Jo toimeenpanevalla tasolla vaaditaan kansainvälisten sopimusvelvoitteiden soveltamista. Perus- ja ihmisoikeuksien rooli oikeusmaailmassa on perustavanlaatuinen. Poliisin rooli niiden edistäjänä on ratkaiseva ja alati kasvava.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, miten mielenosoitukset näyttäytyvät poliisille eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen valossa. Tämän päätutkimuskysymyksen tukena pyrittiin myös selvittämään, millaisia vaikutusmekanismeja mainituilla ilmiöillä on poliisin päätöksentekoon.

Tutkimuksessa selvitettiin, että mielenosoitukset ovat ylikansallisella tasolla paljon säänneltyjä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa rauhanomainen mielenosoittamisoikeus on nähty merkittävänä demokraattisen yhteiskunnan ehtona. Eurooppalaistumisen myötä tuon ylikansallisen sääntelyn painoarvo vain kasvaa. Valtiosääntöistymisen on kasvattanut oikeusperiaatteiden merkitystä niiden välisine punnintoineen. Mielenosoitukset eivät näyttäyty vain kansallisten lakien valossa tapahtuvana kansalaisten oikeuksien käyttönä, vaan poliisin velvollisuuden kohteena ja oikeusvaltion perustana.

Polisilla on aihepiirissa varmuudella opittavaa, mutta myös mahdollisuuksia siihen. Poliisissa on alettu ymmärtää kansainvälisten sopimusvelvoitteiden merkitys myös ruohonjuuritasolla. On mielenkiintoista miltä eurooppalaistumisen tulevaisuus näyttää poliisissa. Eurooppalaistuva poliisikoulutus kasvattaa konstaapeleita, joille osa ylikansallisesti säänneltyä lainvalvontaorganisaatiota on arkipäivää.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että lähteenä on käytetty eräitä ihmisoikeusjärjestöjä, kuten Amnestyä, jonka intresseihin opinnäytetyössä käsitellyt asiat kuuluvat. Toki nämä intressit kuuluvat jokaisen demokraattisen yhteiskunnan jäsenen intresseihin, mutta lähdekritiikki lienee silti aina paikallaan. Sinänsä aineisto lienee luotettavista lähteistä olevaa oikeuskirjallisuutta.

Oikeuskirjallisuus osoittautuikin opinnäytetyön kannalta yllättävän merkittäväksi lähteeksi, sillä tutkielmasta tulikin yllättävän kirjallisuuskatsausmainen lainopillisella vivahteella. Kirjoittajan näkemyksen mukaan opinnäytetyö onnistui tästä huolimatta tavoitteissaan hyvin ottaen huomioon, että oikeudellisen tutkimuksen tarkoitus on tuottaa yleisluontoisempaa pohdiskelevaa sisältöä kuin oikeuselämän konkreettisen ratkaisutilanteet.

Lähdemateriaalia opinnäytetyön aihepiiristä löytyi sikäli paljon, että eurooppalaistumisen ja valtiosääntöistymisen aihe ei ole aivan uusi. Myös mielenosoituksia on käsitelty paljon oikeuskirjallisuudessa. Mitä lähdemateriaaliin tulee, osoittautuivat tiedonhaun taidot kullannarvoisiksi. Oikeudellisen tiedon hakeminen on tehokasta sellaiselle, joka sen osaa. Edilex on erinomainen tietokanta oikeudellisen lähdemateriaalin hakuun. Finlexin ratkaisuhaku on erinomainen työkalu oikeuskäytäntöä koskevissa kysymyksissä. Myös Polamkin kirjastolle oli käyttöä opinnäyteprosessin aikana.

Konkreettisia esimerkkejä aihepiirin tapauksista löytyy runsaasti EIT:n ratkaisukäytännöstä. Olisikin voinut olla perusteltua ottaa tutkimukseen enemmän myös muita maita koskevia EIT:n ratkaisuja. Päätökseen yksittäisen ratkaisun käsittelystä päädyttiin rajauksellisista syistä. Tässä saattaisikin löytyä aiheita jatkotutkimuksille myös Poliisiammattikorkeakoulussa, sillä tutkimuksessa todetun tavoin EIT:n asema on poliisillekin merkittävä.

Voidaan perustella, että suomalainen poliisikoulutus on maailman kärkipäässä myös oikeudellisissa asioissa. Poliisin perustutkintoon kuuluu huomattava määrä oikeudellista opetusta. Oikeusperiaatteiden merkitystä poliisia velvoittavana oikeuslähteenä on painotettu jo opintojen alusta saakka. Tämä lienee oikea suunta ottaen huomioon opinnäytetyössä esitetyt oikeuselämän ilmiöt.

On kuitenkin selvää, ettei pelkkä ammattikorkeakoulutasoinen poliisikoulutus takaa täydellistä oikeustieteellistä tutkimusosaamista. Juridisia metodeja ei erikseen opeteta, eikä niistä ole saatavilla vapaasti valittavia tutkimusmenetelmäkursseja kuten esimerkiksi valtavirtaisista kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta sekä toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Juridisiin tutkimusmenetelmiin tuli perehtyä omatoimisesti osana tutkimus, kehittäminen ja innovaatio -opintojaksoa. Voidaankin pohtia, olisiko mahdollista kehittää oikeudellisten aineiden opetusta luomalla vapaasti valittavia kursseja. Tätä tulisi kuitenkin harkita tarkkaan tarpeellisuuden ja resurssien näkökulmasta.

Oikeusjärjestyksen eurooppalaistumisen vaikutuksista poliisiin riittänee vielä tutkittavaa. Tässä opinnäytetyössä sitä käsiteltiin pintapuolisesti mielenosoituskontekstissa. Jatkotutkimuksille koskien poliisia eurooppalaistuvan oikeuselämän osana on varmasti tarvetta. Erityisesti tutkittavaa on eurooppaoikeuden ja muun ylikansallisen oikeuden, sekä kansallisen säädännön suhteesta poliisi-työn kontekstissa. Siihen ei tässä opinnäytetyössä kovin syvästi ylletty. Tätä pohtiessa herää kuitenkin kysymys tutkimuksen tarpeellisuudesta. Tutkimus ei liene ikinä täysin turhaa, mutta tulisi miettiä miten välttämätöntä aiheen tutkiminen on. Kuten opinnäytetyöstä ilmenee, poliisin toimintaa ohjaavia tekijöitä on paljon ja katalyytti poliisin laintulkinnan ohjaamiseen löytyy organisaation ulkopuolelta. Onko siis itseohjautuvuutta tällä saralla syytä pitää itseisarvona?

LÄHTEET

Amnesty International, 2021: Tunne oikeutesi – kokoontumisvapauden käsikirja. Luettavissa: https://www.amnesty.fi/uploads/2021/05/tunneoikeutesi_2021.pdf

Aristoteles, 2009: Selected Writings from The Nicomachean Ethics and Politics. New York USA, Oxford University Press Inc.

Elokapina, 2021: Elokapinan mielenilmaus on katkaissut Mannerheimintien liikenteen. Luettavissa: <https://elokapina.fi/news/press-release/2021/06/17/mannerheimintien-sulku/>

EOA 1836/2007: Viranomaisten toiminta Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä 9.9.2006.

EOA 2905/2006: Kiinniotolle ei pystytty osoittamaan laillisia perusteita (Asem).

EOA 3417/2006: Kiinniotolle ei pystytty osoittamaan laillisia perusteita (Asem).

EUR-Lex, 2021: Euroopan unionin perusoikeuskirjan toteuttaminen käytännössä. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/putting-the-charter-of-fundamental-rights-into-practice.html>

Euroopan ihmisoikeussopimus sellaisena kuin se on muutettuna 11., 14. ja 15. pöytäkirjalla sekä täydennettynä 1., 4., 6., 7., 12., 13. ja 16. pöytäkirjalla

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, 2015: PENTIKÄINEN v. FINLAND 11882/10. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/2015/20155199>

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, 1989: M.C. v. the Federal Republic of Germany 13079/87

Finlex: Lainkirjoittajan opas, luettu 10.05.2022. Luettavissa: <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/>

HE 14/1985 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 6/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 145/1998: Hallituksen esitys Eduskunnalle kokoontumislaki ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 222/2010: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 224/2010: Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaki ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 302/2018: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kokoontumislain 7 §:n muuttamisesta.

Heinonen, Tuula; Lavapuro, Juha 2012: Oikeuskulttuurin eurooppalaistuminen – Ihmisoikeuksien murroksesta kansainväliseen vuorovaikutukseen. Vantaa, Suomalainen lakimiesyhdistys

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? - Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Luettavissa: https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Jokela, Antti 2016: Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot, 3. uudistettu painos. Alma Talent.

Jyväskylän yliopisto: Kansalaistottelemattomuus, Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, sanasto. Luettavissa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaistottelemattomuus> Luettu 22.5.2022.

Jääskinen, Niilo 2008: Eurooppalaistuvan oikeuden oikeusteoreettisia ongelmia. Helsinki, Helsingin yliopisto. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18359/eurooppa.pdf>

Jääskinen, Niilo 2001: Kolme aaltoa – miten suomen oikeusjärjestys eurooppalaistui? Helsinki, Suomen Asianajajaliitto. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/defensor legis/10140001>

Kokoontumislaki (530/1999)

Koulu, Risto 2009: Pehmeän sääntelyn paradoksi: toisen paratiisi on toisen painajainen. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Letto-Vanamo, Pia 2020: Johdatus oikeuteen ja oikeudelliseen ajatteluun. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Luettavissa: <https://unicontent.unigrafia.fi/#/reader/f5caee94-8847-11ea-92bf-00155d64030a>

Miettinen, Marko 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/kirjat/16170>

Määttä, Tapio; Paso, Mirjami 2022: Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Määttä, Tapio 2005: Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä - tutkimus oikeudellisen ratkaisun normipremissin muodostamisen perusteista ympäristöoikeudessa. Oikeustiede Jurisprudentia XXXVIII. Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/oikeustiede/83570005>

Nieminen, Liisa 2020: Ristiriitainen soft law – liian paljon vai liian vähän soft law'ta? Suomalainen lakimiesyhdistys. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/lakimies/218120008>

Pakkokeinolaki (806/2011)

Perustuslaki (731/1999)

Poliisilaki (872/2011)

Poliisi: Yleiset kokoukset ja mielenosoitukset. Luettavissa: <https://poliisi.fi/yleiset-kokoukset-ja-mielenosoitukset> Luettu 28.5.2022.

Raitio, Juha 2017: Oikeusvaltion ääriviivat. Helsinki, Alma Talent.

Raz, Joseph 1979: The Authority of Law, Essays on Law and Morality. New York USA, Oxford University Press.

Rikoslaki (39/1889)

Scheinin, Martin 2004: Vastaväittäjän lausunto Jukka Viljasen väitöskirjasta *The European Court of Human Rights as a Developer of the General Doctrines of Human Rights Law: A Study of the Limitation Clauses of the European Convention on Human Rights*. Acta Universitatis Tampensis nro 965. Tampere 2003. Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Stephan, Maria J.; Chenoweth, Erica 2008: Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict. Columbia University Press.

Tampereen yliopisto, 2020: Tutkija suosittelee ottamaan opiksi poliisin ja aktivistinuorten yhteenotoista. Luettavissa: <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/tutkija-suosittelee-ottamaan-opiksi-poliisin-ja-aktivistinuorten-yhteenotoista>

Viljanen, Veli-Pekka 2003: Oikeusjärjestyksen valtiosääntöistyminen. Suomalainen lakimiesyhdistys. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/lakimies/13830004>

Wienin yleissopimus SopS 4/1970: Asetus diplomaattisia suhteita koskevan Wienin yleissopimuksen ja siihen liittyvien valinnaisten pöytäkirjojen voimaansaattamisesta.

Wienin yleissopimus SopS 50/1980: Asetus konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen ja siihen liittyvien valinnaisten pöytäkirjojen voimaansaattamisesta.